

тој поместува одбрани статии за положбата на Македонија во Османската империја кон крајот на XIX и почетокот на XX век, учеството на Македонците во оружените борби на бугарскиот народ во 60-тите и 70-тите години на XIX век, Кресненското востание од 1878—79, Македонија во меѓународните спогодби и договори за времето на Источната криза, Прилози за Гоце Делчев, Рилскиот конгрес, Прилози за Јане Сандански, Димо Хаџи Димов, Димитар Влахов, Прилози кон прашањето за Лениновите гледања на младотурската револуција и балканските војни, итн. Сите прилози во ова капитално издание се базирани врз бо-

гата архивска и друга документација од домашно и странско потекло, со апликација на новите факти, пишувани на еден еloquentен и јасен стил со концизна мисла, пополнувајќи една голема празнина во младата македонска историографска наука, не наведуваат на заклучокот дека „Избраните дела“ на академ. Манол Пандевски во пет тома претставуваат неодминлив извор за секој проучувач на посочениот период и мошне значаен придонес за нашата историографија, за современата научна мисла, како и за поширок круг на читатели.

Благој СТОИЧОВСКИ

УДК 949.717.06:32.019.5 (100) (093.2) (049.3)

Христо Андонов-Полјански, ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ И МЕЃУНАРОДНАТА ЈАВНОСТ, Мисла, Скопје 1985

Во 1985 г. во издание на ре-
номираната издавачка куќа „Мисла“ од Скопје, излезе од печат книгата „Илинденското востание и меѓународната јавност“ од д-р Христо Андонов-Полјански, професор на Филозофскиот факултет во Скопје, Всушност, овој монографски труд е јубилејно издание кое се објавува по повод 80-годишнината од славното Илинденско востание во Македонија.

Христо Андонов-Полјански е еден од највидните и најпродуктивните македонски историчари, добитник на наградата АВНОЈ за 1983 година, и автор на околу 500 библиографски единици (монографии, студии, статии, прилози, критики, прикази, осврти, библиографии и сл.), од кои 37 се објавени во посебни книги. Последнава монографска студија, за која станува збор, е посветена на знаменитата за македонскиот народ илинденска голгота, на оној свезден револуционерен чин кој исполнува една од најсветлите страници од историјата на македонското националноослободително движење. Тоа е периодот на првиот македонски Илинден, како што ќе забележи авторот во увод-

ниот дел, кој ќе го навести вториот Илинден во новата достоинствена епоха.

Во оваа монографија првпат и на едно место е обработен одгласот и одразот на Илинденското востание сред балканската, европската и светската јавност.

По кусиот предговор, авторот извршил тематска распределба, од композициска гледна точка, на најзначајните аспекти од историјата на Илинденското востание на две функционални целини.

Во првиот дел е даден преглед на текот на Илинденско востание, востанието и државноправниот феномен на Македонија, дипломатијата и востанието, одгласот на востанието, аспектите во афирмацијата на востанието и неговото историско значење. Во овој дел авторот посебно се задржува на Европа и Илинденското востание, ситуацијата во Македонија и Мирџешките реформи, англиските дипломатски извештаи за текот на Илинденското востание во Битолскиот револуционерен округ, како и на еден проект за автономија на Македонија од 1903 година. Пишувајќи за ехото на востанието, ав-

торот посебен акцент му дава на Илинденското востание и меѓународната јавност, одгласот на Илинденското востание во Америка и Европа, одгласот на Илинденското востание сред југословенските народи и народности, Илинденското востание и британската работничка класа и за односот на Црна Гора спрема настаните во Македонија во 1903 година. Во подглавата „Аспекти на афирмацијата на востанието“ е отсликан одразот на македонската илинденска борба во странската уметничка поезија, поетските одгласи за македонската илинденска борба, низ Записките на Терезина Јенкова, Илинденското востание и студентската младина, патописните белешки на Р. Вион за македонските востаници, а поместен е и еден разговор за Македонија (Од словенечката публицистика — 1904 година, како и едно „Поглавје од историјата на македонската раја“ (Македонски работници во Словенија по Илинденското востание).

Вториот дел од ова мошне репрезентативно издание ги содржи резултатите од поновите истражувања на овој дел од нашата понова историја што ги извршил авторот во нашите и странските архиви и библиотеки. Всушност, овој дел е поделен на пет глави и повеќе подглави.

Во првата глава „Избор од документацијата“ се презентирани најважните документи и акти за историјата на востанието и за односот на меѓународната јавност кон него, со прилози како повици, прогласи, декларации, писма, соопштенја, МанIFESTOT на Крушевската република од 3 август 1903 година и сл., кои мошне аргументирано ја опишуваат ситуацијата во Македонија во тоа време. Во сведоштвата за меѓународните аспекти се дадени неколку мисионерски извештаи за востанието, Миршштешката програма за реформи, Сведоштвото на Задграничното претставништво на Внатрешната организација за учеството на Роман Тапешко во востанието, 27 октомври 1903 година, Мисијата на „Ма-

кедонскиот помошен комитет“, 26 март 1904 година и др.

Во втората глава „Акции на јавноста и резолуции од митингите“ се поместени вкупно 32 акции, резолуции, петиции и протести во кои се истакнува мошне развиената промакедонска активност и афирмативните вредности на македонското илинденско револуционерно дело.

Во третата глава „Од странскиот печат“ се презентирани вкупно 30 написи во повеќе југословенски и странски весници, и тоа: „Београдске новине“, „Трибина“ од Чикаго, „Виенски весник“, „Хрватско право“, „Нови Србобран“, загребски „Обзор“, „Газета“ од Венеција, „Глас Црногорца“, „Љубљански“, „Словенски народ“, „Радничке новине“, новосадска „Застава“, „Тајмс“, „Првена Хрватска“, стоцхолмски „Дагенс Нихетер“, социјалистичкиот „Аванти“, „лондонскиот „Спектејтор“, „Лејбр Лидр“, трстјанската „Единост“, њујоршкиот „Ирвинг Пост“ и др. Кореспондентите на овие весници, главно, ја отсликувале востаничката активност во Македонија, односот на македонските востаници кон турската и албанската народност во Македонија, промакедонските митинзи одржувани во Белград, Крагуевац, Париз, Лондон и други места, одржувани во полза на македонското дело, за собирањето помош за сиромашните во Македонија, за разорот на востанието во Крушево и Клисуре, за М:донците и Ерменците, за македонското прашење и сл.

Четвртата глава „Од народното и од уметничкото творештво“ е поделена на две подглави. Во првата подглава се објавени 13 народни песни тесно сврзани со Илинденската револуција, во кои се воспева нескрпливиот дух и непокор на овој мал народ и неговата непоколеблива желба за независност и слобода. Во втората подглава „Од уметничкото творештво, 1903—1904 година“, публикувани се песните на следните автори: Пеју К. Јаворов, „Македонска песна“ и „Бегалци“; Никола Киров Мајски, „Илинден“ и

„Питу Гули“; Нашко Лози, Од „Писокот на крушевчани“, 1903; Вешчиј Олег, „Македонски солзи“; Миле Јовичиќ, „На Македонија“; Монтагју Ломакс, „Македонија, 1903“; Џон Оксенхам, „Македонија“; Јарослав М. Петрбок, „Молба на Македонците“: Наум К. Тахов, „Македонска солза. — Што ми е мило мамо и драго“ и Антон Ашкерци, „Македонски востаник“ и „На Македонската земја“. Во сите овие тринаесет песни е опеана несносната положба на македонскиот народ под стегите на турскиот зулум во времето кога турската тиранија ги кршеше тенките ластари на веќе осознатото македонско национално битие.

Во петтата глава „Хронологијата“ е даден осврт на хронологијата на настаните од 1903 до 1906 година, за секој месец и година поединечно, што овозможува да се проследат сите позначајни настани и збиднувања во посочениот период.

Во мошне обемната библиографија, во изворите се наведени необјавените архивски материјали од домашно и од странско потекло, објавените дипломатски документи и други изворни материјали, спомени, патописи, сведоштва на современици, печатот, библиографиите, а во литературата која е мошне обемна се наведени историите на Илинденското востание и на македонското национално ослободително движење, студии и прилози за особеностите на Илинденското востание, студии и прилози за дипломатските аспекти на Илинденското востание и за историјата на македонското прашање и студии

и прилози за меѓународните аспекти на Илинденското востание.

Потоа доаѓаат коментарите, скратениците, индексот и илустрациите што ги има вкупно 76. Овде првпат се објавуваат и повеќе илустрации од домашно и од странско потекло, и тоа: извештаи, повици, насловни страници на весници и списанија, резолуции од митинзи, повици за митинзи, факсимили од песни посетени на Илинден во оригинал, борци од илинденската епопеја, а дадени се и фотографии од Прохор Пчински — Вториот Илинден, симболот на слободата, споменикот „Македониум“ во Крушево и др.

Од материјалите со кои се служел авторот при изготвувањето на ова мошне репрезентативно издание, како и неговите лични поставки до кои дошол во своите долгогодишни истражувања во оваа област во земјата и во странство, критичкиот однос, како и апликацијата на новите факти, ни овозможуваат да заклучиме дека спомнатата студија на проф. д-р Христо Андонов-Полјански претставува оригинален научен труд кој претставува мошне значаен прилог за историографијата и за современата научна мисла во целина. Богатиот, сочен и содржаен стил во опишувањето на проблематиката за која станува збор, со оригиналните и самостојните заклучоци, афирмативно ја наметнуваат констатацијата дека пред нас се наоѓа еден мошне значаен труд кој ќе го сврти вниманието не само на научната јавност, туку и на поширок круг читатели.

Благој СТОИЧОВСКИ

УДК 327.32.009.5 (497.00: 497.07) (090) (049.3)

**Д-р Глигор Тодоровски: ПРИЛОЗИ ЗА СРПСКО-МАКЕДОНСКИТЕ
ОДНОСИ ВО МИНАТОТО, Студентски збор, Скопје 1987, 582**

Пред нас е уште едно дело на Д-р Глигор Тодоровски кое ги третира српско-македонските односи во минатото. Во овој труд, како што вели авторот во предговорот, извршена е синтеза на

„вкупно 27 прилози, од кои 14 се статии, 12 се документи, а еден прилог е библиографија“ и кои порано биле објавувани во научни списанија.